

رابطه هوش اجتماعی با مهارت‌های کار آفرینی و خلاقیت دانش آموزان

هنرستان‌های شهر شیراز

زهرا طباطبایی^۱، احمدرضا اوجی نژاد^{۲*}، عباس قلتاش^۳

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۰/۲۲ تاریخ پذیرش: ۹۴/۲/۳۱

چکیده

این تحقیق با هدف بررسی رابطه هوش اجتماعی با مهارت‌های کار آفرینی و خلاقیت دانش-آموزان به روش توصیفی- همبستگی انجام شد. جامعه آماری در این پژوهش شامل تمامی دانش-آموزان هنرستان‌های شهر شیراز بود که به روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای نمونه شامل ۲۴۰ دانش‌آموز انتخاب شد. جهت گردآوری اطلاعات از پرسشنامه‌های هوش اجتماعی سیلورا و همکاران (۲۰۰۱)، پرسشنامه مهارت‌های کارآفرینی الیان بیچ (۲۰۰۷) و پرسشنامه خلاقیت عابدی (۱۳۷۲) استفاده گردید. پایایی ابزار پژوهش با استفاده از ضریب آلفای کرانباخ بترتیب ۰/۷۲، ۰/۸۵ و ۰/۸۹، محاسبه گردید. تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون) صورت گرفت. نتایج پژوهش نشان داد بین هوش اجتماعی و ابعاد آن با مهارت‌های کار آفرینی (۰/۳۱۴) و خلاقیت (۰/۲۳۳) دانش-آموزان رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیون نیز نشان داد هوش اجتماعی و ابعاد آن، قدرت پیش‌بینی معناداری برای مهارت‌های کار آفرینی و خلاقیت دارند. از بین ابعاد هوش اجتماعی بعد آگاهی اجتماعی پیش‌بینی‌کننده‌ی خلاقیت و ابعاد پردازش اطلاعات و مهارت‌اجتماعی به ترتیب قوی‌ترین پیش‌بین برای مهارت‌های کارآفرینی بودند. **واژه‌های کلیدی:** هوش اجتماعی، مهارت‌های کار آفرینی، خلاقیت و هنرآموز

^۱- کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.

^۲- استادیار گروه علوم تربیتی، واحد مرودشت، دانشگاه آزاد اسلامی. مرودشت. ایران

^۳- استادیار گروه علوم تربیتی، واحد مرودشت. دانشگاه آزاد اسلامی. مرودشت. ایران

* نویسنده مسوول مقاله: aoji62@yahoo.com

مقدمه

تا مدت‌ها قبل کشورهایی که دارای کارگر ارزان و مواد خام بودند از مزیت خوبی نسبت به کشورهای فاقد این سرمایه برخوردار بودند، اما به تدریج با گذر از انقلاب صنعتی به انقلاب اطلاعات و بروز جامعه مبتنی بر دانش تا حد زیادی این مزیت را از دست دادند و عرصه رقابت در بازارهای منطقه ای و جهانی با توسعه فناوری شکل خاصی به خود گرفت. در حال حاضر تغییر و تحولات به قدری شتابان و سریع در حال وقوع است که سازمان‌های امروزی را واداشته است با عرضه محصولات و خدمات نوآورانه که دارای فناوری پیشرفته باشد، بقای خود را تضمین کنند و این امر مستلزم خلاقیت، نوآوری و کارآفرینی می باشد.

این موضوع که بعضی افراد در برقراری روابط با دیگران از تبحر و مهارت بیش‌تری برخوردار هستند و از این مهارت به نحو احسن استفاده می‌کنند، باعث شده است تا پژوهش‌های دقیق و گسترده‌ای درباره‌ی ماهیت و کارکرد مهارت‌های ارتباطی و عواملی که بر آن تأثیر می‌گذارد، انجام شود. نتایج، گویای این مطلب است که عوامل بسیاری در ایجاد ارتباط با دیگران و چگونگی تعامل با آن‌ها نقش دارند. گستردگی عوامل موفقیت‌ساز در روابط انسانی بسیار است و انسان‌های موفق کسانی هستند که از عوامل موفقیت در زندگی روزمره به صورت عملی و کاربردی استفاده کنند. یکی از این عوامل که در روابط بسیار تأثیرگذار است، هوش اجتماعی^۱ می‌باشد. افرادی که از هوش اجتماعی بهره‌مند هستند، می‌توانند با دیگران ارتباطی قوی و موثر برقرار کنند (Sabzi, 2012).

در این راستا، گلمن^۲ (Goleman, 1995) بیان می‌دارد، هوش هیجانی و هوش اجتماعی که مشتمل بر رابطه با همسالان، اداره خود و همدلی می‌باشند، به میزان بسیار بیش‌تری در مقایسه با هوش به معنای سنتی آن می‌توانند موفقیت اجتماعی فرد را پیش‌بینی کنند. کوهن^۳ (۲۰۱۰) (Cohen, 2010)، هوش اجتماعی را به عنوان مجموعه‌ای از توانایی‌ها توصیف می‌کند که عبارتند از: درک مردم و مهارت‌هایی که برای تعامل موفق با آن‌ها لازم است. به عبارت دیگر، هوش اجتماعی شامل توانایی به سر بردن با دیگران و تشویق آن‌ها به ارتباط و همکاری است (Sabzi, 2012).

وجود خلاقیت^۴ در افراد منجر به جلوگیری از ایستا بودن قوانین و اصول علمی و پویا شدن جریان رشد می‌شود. این مفهوم مستلزم اقداماتی جهت شکوفا شدن است. شکوفا شدن این ویژگی مهم، شیوه‌های متفاوت حل مساله را در ذهن متبادر می‌سازد. حل مساله نیز کلید موفقیت در ابعاد مختلف رشد و تکامل فرد و نهایتاً جامعه می‌باشد (Hoseini, 2009).

1-Social Intelligence

2-Goleman

3-Cohen

4-Creativity

خلاقیت یک مهارت است که می‌تواند یاد گرفته شود، توسعه یابد و به کار برده شود. در سال‌های اخیر هم در مراکز آموزشی و هم در محافل تربیتی مفهوم آفرینندگی فراوان مورد بحث و بررسی بوده است و بی‌تردید پرورش خلاقیت یکی از مهم‌ترین هدفهای آموزشی و پرورشی به شمار می‌آید. (Feizi, Mahbobi, Zare & Mostafaei, 2007).

کار آفرینی به عنوان تسریع‌کننده، جرقه رشد و توسعه اقتصادی را فراهم می‌آورد (ویلکن، ۱۹۸۰). (Velcan, 1980). کارآفرینی شامل، خلق و توزیع ارزش و منافع بین افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها و جامعه می‌باشد (جفری تیمونز ۱۹۹۰). کار آفرینان را افرادی نو آور، با فکری متمرکز و به دنبال کسب توفیق و مایل به استفاده از میان برها می‌دانند که کمتر مطابق کتاب کار می‌کنند و در نظام اقتصادی، شرکت‌هایی نوآور، سودآور و با رشدی سریع را ایجاد می‌نمایند. (Ahmad Pour, 2011).

طاهری، شایان جهومی و ترابی (۱۳۸۹) (Taheri & Shayan Jahromi and Torabi, 2010)، در پژوهش خود با عنوان بررسی رابطه کارآفرینی سازمانی با خلاقیت در سازمان فنی و حرفه‌ای نشان دادند که بین کارآفرینی سازمانی با خلاقیت همبستگی مثبت معنادار وجود دارد و هم‌چنین بین ابعاد کارآفرینی سازمانی با خلاقیت همبستگی مثبت معنادار وجود دارد که این نتایج با نتایج یافته‌های قبلی هماهنگ و هم سو است.

شمس نیا، احمدی و افشار (۱۳۹۰) (Shames neia, Ahmadi & Afshar, 2011)، در پژوهش خود با عنوان بررسی رابطه کارآفرینی و خلاقیت با میزان تحصیلات در کارکنان پارک‌های علم و فن- آوری نشان دادند که: بین کارآفرینی و خلاقیت رابطه معناداری وجود دارد و این ارتباط از نوع مستقیم و خطی می‌باشد. بین کارآفرینی و خلاقیت با میزان تحصیلات رابطه معناداری وجود دارد و کارآفرینی و خلاقیت در کارکنان با میزان تحصیلات بالاتر، بیش‌تر خواهد بود. هم‌چنین بین هر چهار بعد خلاقیت (سیالی، انعطاف‌پذیری، ابتکار و بسط) با کارآفرینی همبستگی مثبت وجود دارد.

فیضی، محبوبی، زارع، و مصطفایی (۱۳۹۱) (Feizi, Mahboubi, Zarea & Mostafaei, 2012)، در پژوهشی تحت عنوان رابطه هوش شناختی و تحمل ابهام با کارآفرینی در دانشجویان نشان دادند تحلیل رگرسیون چندگانه متغیرهای پیش‌بین هوش شناختی و تحمل ابهام با کارآفرینی کل آزمودنی‌ها و نیز به تفکیک در مردان و زنان در سطح ۰/۰۱ معنی دار به دست آمد، رابطه هوش شناختی با کارآفرینی نسبت به تحمل ابهام قوی‌تر بود.

آقااحمدی و همکاران (۱۳۹۱) (AghaAhmadi et all, 2012)، در تحقیقی خود با عنوان بررسی رابطه‌ی هوش اجتماعی با مهارت کارآفرینی دانشجویان دانشگاه آزاد واحد چالوس نشان داد رابطه-

ی میان هوش اجتماعی و مهارت کارآفرینی معنی دار می باشد علاوه بر این نتایج حاکی از این است که رابطه هر یک از ابعاد هوش اجتماعی مثل پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت اجتماعی و آگاهی اجتماعی با مهارت‌های کارآفرینی معنی دار می‌باشد و هوش اجتماعی و مولفه‌های آن توان پیشبینی مهارت‌های کارآفرینی را دارند.

نصیری ولیک بنی، احمدی و سلطان آبادی (۱۳۹۲) (Nasari Valic Bani, Ahmadi & Soltan Abadi, 2013) در پژوهش خود با عنوان بررسی وضعیت هوش اجتماعی و رابطه آن با رفتار شهروندی و خلاقیت سازمانی نشان دادند وضعیت هوش اجتماعی در حد متوسط بوده ولی وضعیت رفتار شهروندی و خلاقیت سازمانی بالاتر از حد متوسط می‌باشد. بین هوش اجتماعی با رفتار شهروندی و خلاقیت سازمانی ارتباط وجود دارد. از بین مولفه‌های هوش اجتماعی دو مولفه‌ی آگاهی اجتماعی و مهارت اجتماعی رابطه معناداری با مهارت‌های شهروندی و خلاقیت کارکنان داشتند و پردازش اطلاعات اجتماعی با مهارت‌های شهروندی و خلاقیت رابطه‌ای نداشت. هم‌چنین با تحلیل رگرسیون چندگانه تأثیر هوش اجتماعی کارکنان بر رفتار شهروندی از روی مولفه‌های آگاهی اجتماعی و پردازش اطلاعات تبیین گشته و تغییرات متغیر خلاقیت سازمانی از روی مؤلفه آگاهی اجتماعی قابل پیش بینی است.

بوم و باربارا^۱ (۲۰۱۰) (Baum, & Barbara, 2010)، در پژوهش خود تحت عنوان هوش اجتماعی بالا و رشد کارآفرینان در ارتباط با رشد سرمایه‌گذاری‌های جدید نشان دادند هوش اجتماعی بالا تأثیر زیادی بر رشد کارآفرینی در زمینه ایجاد سرمایه‌گذاری‌های جدید دارد و موجب سرمایه‌گذاری‌های منطقی توسط کارآفرینان می‌شود.

گورکان، فرانزیکا و توماس^۲ (۲۰۱۱)؛ (Gorkan, Franziska & Tomas, 2011)، در پژوهش خود تحت عنوان درک تفاوت‌های فردی در هوش اجتماعی و کارآفرینی نشان دادند، بین زنان و مردان در فرایند کارآفرینی بر اساس هوش اجتماعی آنها تفاوت معناداری وجود ندارد، و بین تحصیلات افراد با کارآفرینی بر اساس هوش اجتماعی تفاوت معناداری مشاهده نشد.

جینگ و جنیفر^۳ (۲۰۱۱)، (Jing & Jennifer, 2011)، در پژوهش خود تحت عنوان ایجاد خلاقیت در کارکنان: نقش هوش هیجانی رهبر نشان دادند، هوش هیجانی رهبران، نقش مهمی در فعال کردن و حمایت در ایجاد خلاقیت از طریق پنج مسیر شناسایی، جمع آوری اطلاعات، تولید ایده، ارزیابی ایده و اصلاح و پیاده سازی ایده، بازی می‌کند.

¹-Baum, and Barbara

²-Gorkan, Franziska and Tomas

³-Jing & Jennifer

استرنبرگ^۱ (۲۰۱۲)؛ (Sternberg, 2012)، در پژوهش خود تحت عنوان هوش به عنوان پایه ای برای کارآفرینی موفق در بین کارکنان نشان داد، افراد با هوش بالا توانایی و قابلیت بیش تری برای کارآفرینی دارند.

استیفن، جانل، گیلبرت و میشل (۲۰۱۴)؛ (Stephen, Janelle, Gilbert, & Michael, 2014)، در پژوهش خود تحت عنوان اثر هوش اجتماعی با رهبری و اثربخشی رهبران نشان دادند هوش اجتماعی با نوع و سبک رهبری و اثر بخشی رهبران رابطه مستقیم و معنادار دارد. با توجه به مطالب گفته شده در این تحقیق به دنبال پاسخی برای این سوال می‌باشیم که آیا بین هوش اجتماعی با مهارت‌های کارآفرینی و خلاقیت دانش آموزان هنرستان‌های شهر شیراز رابطه معناداری وجود دارد؟

فرضیه‌های پژوهش عبارتند از:

فرضیه اصلی

- بین هوش اجتماعی با مهارت‌های کارآفرینی و خلاقیت دانش‌آموزان هنرستان‌های شهر شیراز رابطه معنادار وجود دارد.

فرضیه های فرعی

- بین ابعاد هوش اجتماعی با مهارت‌های کارآفرینی و خلاقیت دانش‌آموزان رابطه معنادار وجود دارد.
- هوش اجتماعی بطور معناداری قادر به پیش‌بینی خلاقیت می‌باشد.
- هوش اجتماعی بطور معناداری قادر به پیش‌بینی مهارت‌های کارآفرینی می‌باشد.
- ابعاد هوش اجتماعی بطور معناداری قادر به پیش‌بینی خلاقیت می‌باشند.
- ابعاد هوش اجتماعی بطور معناداری قادر به پیش‌بینی مهارت‌های کارآفرینی می‌باشند.

روش شناسی:

این پژوهش با توجه به موضوع، هدف، فرضیات و اطلاعات مربوط به آن، توصیفی از نوع همبستگی^۲ است. جامعه آماری در این پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان دختر و پسر هنرستان-های شهر شیراز بود که در سال تحصیلی ۹۳-۹۲ مشغول به تحصیل بودند. از این تعداد ۲۴۰ دانش‌آموز با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی چند مرحله‌ای به عنوان نمونه انتخاب شدند.

¹-Sternberg

²-Correlational

ابزار جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش سه نوع پرسشنامه است.

۱) مقیاس هوش اجتماعی

این ابزار توسط سیلورا و همکاران در سال (۲۰۰۱) تهیه شده است که سه حوزه‌ی هوش اجتماعی یعنی پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت اجتماعی و آگاهی اجتماعی را می‌سنجد. این پرسشنامه از ۲۱ گویه تشکیل شده است. در سوالات ۱، ۳، ۶، ۷، ۹، ۱۰، ۱۴، ۱۷، ۱۸، ۱۹، ۲۰ برای گزینه کاملاً مخالفم - مخالفم، نظری ندارم، موافقم، کاملاً موافقم به ترتیب نمره‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ منظور شده است و بقیه‌ی سوال‌ها شامل ۲-۴-۵-۸-۱۱-۱۲-۱۳-۱۵-۱۷-۲۱ به صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند. (Rezaei, 2011).

جدول ۱: ابعاد و گویه‌های پرسشنامه هوش اجتماعی

ابعاد	گویه
پردازش اطلاعات اجتماعی	۱-۳-۶-۹-۱۴-۱۷-۱۹
مهارت اجتماعی	۴-۷-۱۰-۱۲-۱۵-۱۸
آگاهی اجتماعی	۲-۵-۸-۱۱-۱۳-۱۵-۱۷-۲۱

روایی و پایایی

در این تحقیق، جهت تعیین روایی، از نظر متخصصان و اساتید راهنما و مشاور استفاده گردید. برای تعیین پایایی این مقیاس، سیلورا و همکاران (۲۰۰۱)، ضرایب پایایی را به روش آلفای کرونباخ برای زیرمقیاس‌های پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت اجتماعی و آگاهی اجتماعی، به ترتیب ۰/۸۱، ۰/۸۶ و ۰/۷۹ گزارش کرده‌اند. گینی (۲۰۰۶) این ضرایب را در پژوهش خود به ترتیب ۰/۸۰، ۰/۷۹ و ۰/۷۰ به دست آورد. دوقان و چتین (۲۰۰۹)، در تعیین ضرایب پایایی تنصیف، بازآزمایی با فاصله‌ی زمانی در هفته و آلفای کرونباخ برای نمره‌ی کل به ترتیب مقادیر ۰/۸۳، ۰/۸۰ و ۰/۷۵ را به دست آوردند.

در ایران، سعادت‌مند (۱۳۸۷)، (Saadatmand, 2008) ضریب آلفای کرونباخ برای کل مقیاس را ۰/۸۴ و رضایی و خلیل زاده (۱۳۸۸)؛ (Rezaei & Khalil Zadeh, 2009) نیز بر اساس آن چه که گزارش داده‌اند برای خرده مقیاس‌های پردازش اطلاعات اجتماعی، مهارت‌های اجتماعی و آگاهی اجتماعی، به ترتیب ضرایب ۰/۶۸، ۰/۷۱ و ۰/۷۵ را با استفاده از روش آلفای کرونباخ به دست آورده‌اند.

در این تحقیق، جهت تعیین پایایی هوش اجتماعی از آلفای کرونباخ استفاده گردید که عدد ۰/۷۲ به دست آمد که در سطح قابل قبول می‌باشد.

۲) مقیاس مهارت های کارآفرینی

این ابزار توسط الیان بیچ^۱ (Elaine Biech, 2007) (۲۰۰۷) تهیه شده است که مهارت‌های کارآفرینی را می‌سنجد. این پرسشنامه از ۲۲ گویه تشکیل شده است که در آن برای ارزیابی از پاسخ‌دهندگان خواسته می‌شود تا عقاید خودشان درباره‌ی هر گویه را بر روی یک مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت مشخص کنند. در سوالات برای گزینه کاملاً مخالفم - مخالفم، نظری ندارم، موافقم، کاملاً موافقم به ترتیب نمره‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ منظور شده است (AghaAhmadi et all, 2012).

امتیاز ۱۱۰-۹۰: نشان دهنده مهارت‌های عالی در کارآفرینی است.

امتیاز ۸۹-۸۲: نشان دهنده وجود فرصت خوب برای کسب موفقیت می‌باشد.

امتیاز ۸۱-۷۴: نشان می‌دهد که تا حدودی از مهارت‌های کارآفرینی برخوردارند اما این مهارت‌ها نسبتاً با ریسک همراه است.

امتیاز ۷۳ و پایین تر: نشان می‌دهد که در زمینه مهارت‌های کارآفرینی ضعیف هستند.

روایی این پرسشنامه توسط اساتید راهنما و مشاور مورد تأیید قرار گرفته است. در این تحقیق، جهت تعیین پایایی مهارت‌های کارآفرینی از طریق نرم افزار spss ضریب پایایی آلفای کرونباخ استفاده گردید که ۰/۸۵۳ به دست آمد که مورد قبول است.

۳) پرسشنامه خلاقیت عابدی

در این پژوهش برای سنجش خلاقیت از پرسشنامه خلاقیت عابدی (۱۳۷۲)؛ (Abedi,1993) استفاده شد. این آزمون ۶۰ ماده دارد که به ترتیب چهار مؤلفه خلاقیت یعنی سیالی (۱۶ ماده اول)، ابتکار (۲۲ ماده دوم)، انعطاف‌پذیری (۱۱ ماده سوم) و بسط (۱۱ ماده آخر)، را اندازه‌گیری می‌کند. هر ماده سه گزینه دارد که میزان خلاقیت را از کم به زیاد می‌سنجد و به ترتیب نمره‌ای از ۱ تا ۳ به آن تعلق می‌گیرد. جمع نمرات در چهار مؤلفه مذکور نمره کل خلاقیت آزمودنی است. برای اعتباریابی آزمون خلاقیت از آزمون تفکر خلاق تورنس (۱۹۷۲) استفاده کرده و با ضریب اعتبار ۰/۴۶ دست یافته است.

ضریب همسانی درونی با استفاده از آلفای کرونباخ برای خرده آزمون‌های سیالی، انعطاف‌پذیری، ابتکار و بسط روی ۲۲۷۰ دانش‌آموزان اسپانیایی به ترتیب ۰/۷۵، ۰/۶۶، ۰/۶۱ و ۰/۶۱ به دست آمده است (عابدی، ۱۹۹۶)؛ (Abedi,1996).

¹-Elaine Biech

پایایی

دائمی و مقیمی بار فروش (۱۳۸۳)؛ (Daeimi & Moghemi Barfrosch, 2004) پایایی آزمون خلاقیت عابدی (۱۳۷۲) (Abedi, 1993) را با روش باز آزمایی و روش همسانی درونی آلفای کرونباخ به دست آورده‌اند که ضریب همبستگی در مقوله سیالی ۰/۰۲۳، بسط ۰/۴۴۴، ابتکار ۰/۴۱۶ و انعطاف پذیری ۰/۵۹۵ به دست آمده است. در این پژوهش نیز پایایی پرسشنامه خلاقیت از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۹۵ بدست آمده است.

یافته‌های پژوهش

فرضیه اصلی: بین هوش اجتماعی با مهارت‌های کارآفرینی و خلاقیت دانش‌آموزان هنرستان‌های شهر شیراز رابطه معنادار وجود دارد. برای آزمون این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد و نتایج در جدول ۲ قابل مشاهده است.

جدول ۲: ماتریس همبستگی هوش اجتماعی، مهارت‌های کارآفرینی و خلاقیت دانش‌آموزان

هنرستانهای شهر شیراز		
خلاقیت	مهارت‌های کارآفرینی	
۰/۲۳۳**	۰/۳۱۴**	هوش اجتماعی
*معنی‌داری در سطح ۰/۰۵: **معنی‌داری در سطح ۰/۰۱		

از خروجی جدول ۲ می‌توان نتیجه گرفت که مهارت‌های کارآفرینی ($r=0/314, p<0/01$) و خلاقیت ($r=0/233, p<0/01$) با هوش اجتماعی رابطه مستقیم معنی‌دار در سطح یک درصد دارند. هرچه هوش اجتماعی دانش‌آموزان بیش‌تر مهارت‌های کارآفرینی و خلاقیت آنها نیز بیش‌تر خواهد بود. شدت رابطه هوش اجتماعی با مهارت‌های کارآفرینی از شدت رابطه هوش اجتماعی با خلاقیت بیش‌تر است.

فرضیه فرعی ۱: بین ابعاد هوش اجتماعی با مهارت‌های کارآفرینی و خلاقیت دانش‌آموزان رابطه معنادار وجود دارد.

برای آزمون این فرضیه از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد و نتایج در جدول ۳ قابل مشاهده است.

جدول ۳: ماتریس همبستگی ابعاد هوش اجتماعی، مهارت‌های کارآفرینی و خلاقیت دانش‌آموزان

مهارت‌اجتماعی	آگاهی‌اجتماعی	پردازش‌اطلاعات‌اجتماعی	
۰/۱۳۶*	۰/۲۷۶**	۰/۰۸۲	خلاقیت
۰/۲۴۷**	۰/۱۳۱*	۰/۲۹۹**	مهارت‌های کارآفرینی
*معنی‌داری در سطح ۰/۰۵		**معنی‌داری در سطح ۰/۰۱	

از خروجی جدول ۳ می‌توان نتیجه گرفت که از بین ابعاد هوش اجتماعی، (مهارت‌اجتماعی و آگاهی‌اجتماعی) با خلاقیت رابطه مستقیم معنی‌دار ($p < 0/05$) دارند و پردازش اطلاعات اجتماعی با خلاقیت رابطه معنی‌دار ($p > 0/05$) ندارد. تمامی ابعاد هوش اجتماعی با مهارت‌های کارآفرینی رابطه مستقیم معنی‌دار ($p < 0/05$) دارند. ابعاد آگاهی‌اجتماعی و مهارت‌اجتماعی به ترتیب بیش‌ترین و کمترین شدت رابطه را با خلاقیت دارند. ابعاد پردازش اطلاعات اجتماعی و آگاهی‌اجتماعی به ترتیب بیش‌ترین و کمترین شدت رابطه را با مهارت‌های کارآفرینی دارند.

فرضیه فرعی ۲: هوش اجتماعی بطور معناداری قادر به پیش‌بینی خلاقیت می‌باشد.

برای آزمون این فرضیه از تحلیل رگرسیون ساده استفاده شد و نتایج در جدول ۴ قابل مشاهده است.

جدول ۴: نتایج تحلیل رگرسیون خلاقیت بر حسب هوش اجتماعی

متغیرهای پیش‌بین	متغیر ملاک	بتا	t	p	R	R ²	F	df	P
هوش اجتماعی	خلاقیت	۰/۲۳۳	۳/۷۰	۰/۰۰۰	۰/۲۳	۰/۰۵	۱۳/۷۱	۱،۲۳۸	۰/۰۰۰

از نتایج آزمون تحلیل واریانس [$F(1,238)=13/71, p < 0/01$] می‌توان استنباط کرد که بین متغیر پیش‌بین (هوش اجتماعی) و متغیر ملاک (خلاقیت) رابطه خطی معنی‌دار وجود دارد و هوش اجتماعی به طور معنی‌دار قادر به پیش‌بینی خلاقیت می‌باشد. مجذور ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۰۵ است، این بدان معنی است که حدود پنج درصد واریانس خلاقیت دانش‌آموزان توسط هوش اجتماعی آنها قابل پیش‌بینی است.

فرضیه فرعی ۳: هوش اجتماعی بطور معناداری قادر به پیش‌بینی مهارت‌های کارآفرینی می‌باشد.

برای آزمون این فرضیه از تحلیل رگرسیون ساده استفاده شد و نتایج در جدول ۵ قابل مشاهده است.

جدول ۵: نتایج تحلیل رگرسیون مهارت‌های کارآفرینی بر حسب هوش اجتماعی

متغیر ملاک	متغیرهای پیش‌بین	بتا	t	P	R	R ²	F	df	P
مهارت‌های کارآفرینی	هوش	۰/	۵/	۰/	۰/	۰/	۲۶/	۱،	۰/
	اجتماعی	۰/	۱۱	۰۰۰	۳۱	۱۰	۰۸	۲۳۶	۰۰۰

از نتایج آزمون تحلیل واریانس [$F(1,238)=26/08, p<0/01$] می‌توان استنباط کرد که بین متغیر پیش‌بین (هوش اجتماعی) و متغیر ملاک (مهارت‌های کارآفرینی) رابطه خطی معنی‌دار وجود دارد و هوش اجتماعی به طور معنی‌دار قادر به پیش‌بینی مهارت‌های کارآفرینی می‌باشد. مجذور ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۱۰ است، این بدان معنی است که حدود ده درصد واریانس مهارت‌های کارآفرینی توسط هوش اجتماعی قابل پیش‌بینی است.

فرضیه فرعی ۴: ابعاد هوش اجتماعی بطور معناداری قادر به پیش‌بینی خلاقیت می‌باشد. برای آزمون این فرضیه از تحلیل رگرسیون چند متغیره به شیوه گام به گام استفاده شد و نتایج در جدول ۶ قابل مشاهده است.

جدول ۶: نتایج تحلیل رگرسیون خلاقیت بر حسب ابعاد هوش اجتماعی به شیوه گام به گام

گام	متغیر ملاک	متغیرهای پیش‌بین	بتا	t	P	R	R ²	F	Df	P
اول	خلاقیت	آگاهی اجتماعی	۰/۲۸	۴/۴	۰/۰۰۱	۰/۲۸	۰/۰۰۱	۱۹/۶۹	۳۸۸	۰/۰۰۱

از نتایج آزمون تحلیل واریانس در گام اول [$F(1,238)=19/69, p<0/01$] می‌توان استنباط کرد که بین متغیر پیش‌بین (آگاهی اجتماعی) و متغیر ملاک (خلاقیت) رابطه خطی معنی‌دار وجود دارد و آگاهی اجتماعی به طور معنی‌دار قادر به پیش‌بینی خلاقیت می‌باشد. مجذور ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۰۸ است، این بدان معنی است که حدود هشت درصد واریانس خلاقیت دانش‌آموزان توسط آگاهی اجتماعی آنها قابل پیش‌بینی است.

فرضیه فرعی ۵: ابعاد هوش اجتماعی بطور معناداری قادر به پیش‌بینی مهارت‌های کارآفرینی می‌باشد.

برای آزمون این فرضیه از تحلیل رگرسیون چند متغیره به شیوه گام به گام استفاده شد و نتایج در جدول ۷ قابل مشاهده است.

جدول ۷: نتایج تحلیل رگرسیون مهارت‌های کارآفرینی بر حسب ابعاد هوش اجتماعی به شیوه گام به گام

گام	متغیر ملاک	متغیرهای پیش‌بین	β	t	p	R	R^2	F	df	p
اول	مهارت‌های کارآفرینی	پردازش اطلاعات	۰/۰۰	۴/۸۳	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۹	۲۳/۳۱	۱۵/۳۳۸	۰/۰۰
دوم	مهارت‌های کارآفرینی	پردازش اطلاعات	۰/۰۰	۲/۶۵	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۱۱	۱۴/۷۶	۲۵/۳۳۷	۰/۰۰
		مهارت اجتماعی	۰/۰۰	۲/۴۰	۰/۰۱۷					

از نتایج آزمون تحلیل واریانس در گام دوم [$F(2,237)=14/76, p < 0/01$] می‌توان استنباط کرد که بین متغیرهای پیش‌بین (پردازش اطلاعات اجتماعی و مهارت اجتماعی) و متغیر ملاک (مهارت‌های کارآفرینی) رابطه خطی معنی‌دار وجود دارد و پردازش اطلاعات اجتماعی و مهارت اجتماعی به طور معنی‌دار قادر به پیش‌بینی مهارت‌های کارآفرینی می‌باشند. مجدور ضریب همبستگی چندگانه برابر با ۰/۱۱ است، این بدان معنی است که حدود یازده درصد واریانس مهارت‌های کارآفرینی توسط پردازش اطلاعات اجتماعی و مهارت اجتماعی قابل پیش‌بینی است. از بین پردازش اطلاعات اجتماعی و مهارت اجتماعی، پردازش اطلاعات اجتماعی به دلیل داشتن ضریب بتای بزرگتر نسبت به مهارت اجتماعی پیش‌بین قوی‌تری برای مهارت‌های کارآفرینی می‌باشد.

بحث و نتیجه‌گیری

در یک محیط کاری، میزان بالایی از هوش اجتماعی باعث سهولت در بیان عواطف توسط افراد و در نتیجه برقراری ارتباط با دیگران می‌شود. یکی از بخش‌های کلیدی هوش اجتماعی، توانایی درک عواطف متفاوت در خود و دیگران است که بخش مهمی برای مدیریت اثر بخش شرایط فیزیکی و کاری بشمار می‌رود، چون فرایندهای تصمیم‌گیری، اجرای راه‌حل‌های برنامه‌ریزی شده، فرایند سازمانی و پدیدار شدن مسائل اجتماعی متأثر از آن می‌باشد. در حقیقت بیش‌تر عواطف تجربه شده در زندگی در متن روابط اجتماعی ایجاد شده است و افراد می‌توانند فعالانه عواطف را به کار برند تا اثر بخشی خود را افزایش دهند. هوش اجتماعی به فرد اجازه می‌دهد تا سرمایه اجتماعی را توسعه دهد و به کار برد و هم‌چنین سرمایه اجتماعی در دسترس را تخمین بزند. چگونگی درک اجتماعی فرد کارآفرین از محیط بر رفتار مدیریتی او تاثیر می‌گذارد. فعالیت‌هایی شامل تصمیم‌گیری استراتژیک، توسعه شایستگی‌ها و توانایی‌های کلیدی، تدوین ساختارهای

سازمانی و فرایندها، نظارت و اداره حوزه‌های چندگانه زیر مجموعه، فرهنگ‌سازی اثر بخش و ... که با مدیران موفق ارتباط دارد، می‌توانند تحت تاثیر هوش اجتماعی، کارآمد و یا ناکارآمد باشند (kamaleia, fazel, 2012).

هم‌چنین از دید نظریه پردازان تکاملی هوش اجتماعی، در حقیقت، مهارت و استعداد اولیه مغز انسان است که در قشر مغز بازتاب یافته و آن چه تاکنون از آن به عنوان هوش نام می‌بریم روی سیستم‌های عصبی ما سوار شده است و برای پیشبرد امور در یک گروه پیچیده مورد استفاده قرار گرفته است (گلمن، ۲۰۱۰)؛ (Golman, 2010). آنچه به آن اشاره شد، توانایی هوش اجتماعی را در برخورد با مسائل پیچیده متبلور ساخت و از آنجا که کارآفرینی نیز فرایندی پیچیده می‌باشد و نیازمند توانایی‌های بالا در ریسک‌پذیری، آینده‌نگری، برنامه‌ریزی و ... بدون شک هوش اجتماعی و مولفه‌های آن، این توانایی‌ها را در فرد ایجاد می‌کند، تا خود را در نقش یک کارآفرین موفق به جامعه معرفی کند، خلاقیت نیز به عنوان عاملی که تا حدودی با هوش افراد ارتباط دارد از این شرایط مستثنی نیست. در تبیین ارتباط مولفه‌های هوش اجتماعی با خلاقیت دانش‌آموزان می‌توان گفت ایجاد و رشد خلاقیت در افراد مستلزم عوامل و شرایط مناسب است که می‌تواند گوناگون باشد. عده‌ای معتقدند که موفقیت در زمینه نوآوری مستلزم وجود افراد با هوش است. بنابراین برای ایجاد و رشد خلاقیت وجود و شناسایی عواملی مثل: عوامل فردی همچون هوش بالا (در زمینه‌های مختلف هوشی)، من جمله هوش اجتماعی، داشتن انگیزه‌ی لازم و .. ضروری است (احمدی، وردی و علائی، ۱۳۸۸). (Ahmadi, Verdi & Alaei, 2009) در نتیجه ارتباط مستقیم مولفه‌های هوش اجتماعی و خلاقیت تایید می‌گردد.

هم‌چنین نتایج حاکی از توان پیش‌بینی آگاهی اجتماعی (از مؤلفه‌های هوش اجتماعی) برای خلاقیت دانش‌آموزان بود. در تبیین این نتیجه می‌توان به تعریف و معانی مولفه‌ی آگاهی اجتماعی اشاره کرد که آن را؛ مصداق همدلی با دیگران می‌دانند. همدلی، همانند دارو و مسکن اعجاب‌انگیزی است که به درک کردن و حساس بودن نسبت به احساسات، افکار و وضعیت دیگران دلالت دارد، یعنی هم باید قادر به درک شناخت وضعیت شخص دیگر بود و نقاط قوت و ضعف، خود و دیگران را به روش‌های گوناگون پوشش داد و به نحوی اثربخش بود (Golman, 2000).

آگاهی اجتماعی به نحوی بر کارکردها و تفکرات جهانی و عمومی دلالت دارد و تقریباً با سطح ششم رشد اخلاقی کلبه‌رگ^۱ یعنی اصول همگانی و تفکر جان‌شمول ارتباط نزدیکی دارد. با در نظر گرفتن این تعاریف و مفاهیم، شرایطی را در نظر بگیرید که یک فرد با آگاهی اجتماعی بالا با چالشی (مثل آنچه در سال‌های اخیر در کشورمان در اثر تحریم‌های جهانی با آن رو برو بودیم) رو

^۱ -Kohlberg

برو می‌شود و برطرف کردن این چالش جنبه‌های و مزیت‌های شخصی و عمومی دارد، فردی با آگاهی اجتماعی بالا این قابلیت و توانایی بالقوه را دارد تا در هر زمان و هر مکان کاری را انجام دهد و به بیانی بهتر نوآوری و خلاقیتی را رقم زند که آثار آن اجتماعی و مورد توجه عام و خاص باشد، آنچنان که در سال‌های اخیر چنین نوآوری‌ها و خلاقیت‌هایی را در بین جوانان کشورمان به وضوح مشاهده می‌کنیم.

هوش اجتماعی بالا سبب می‌شود افراد در جذب دانش جدید به طور کلی، موفق عمل کنند. هم‌چنین افرادی با هوش اجتماعی بالا از خرد جمعی بالایی برخوردارند. هوش اجتماعی تقویت‌کننده روابط بین فردی است و از آنجا که دانش ضمنی در اثر تعاملات به دانش عینی تبدیل می‌گردد و به دیگران انتقال می‌یابد، و از این جهت که افراد در راستای توفیق در زمینه کار آفرینی بایستی مهارت‌ها و اطلاعات را از منابع مختلف جهت انجام یک فرایند با ریسک بالا کسب کنند، در صورت داشتن هوش اجتماعی بالا فرایند برقراری ارتباط با دیگران در درون افراد نهادینه شده و بواسطه تعاملات مشترک اطلاعاتی را از محیط خود کسب می‌کنند و چنانچه این اطلاعات حول محوری مشخص و در زمینه‌ی کارآفرینی باشد، بی‌شک افراد اطلاعات لازم را کسب می‌کنند و هر زمان که نسبت به فرایند کارآفرینی اقدام کند، آمادگی‌های لازم را جهت کارآفرینی و پیشرفت در این زمینه دارند. هم‌چنین نتایج حاکی از ارتباط خطی مؤلفه‌های هوش اجتماعی با مهارت‌های کارآفرینی دانش‌آموزان بود. در تبیین این نتیجه می‌توان به معیارهای سنجش اطلاعات اجتماعی و مهارت‌های اجتماعی در مقیاس هوش اجتماعی، اشاره کرد، این ملاک‌ها، مباحث و مطالبی هم‌چون، شناخت خلیقات افراد در مدت زمان کم، توانایی پیش‌بینی واکنش‌ها و رفتار دیگران، قابلیت در مکالمه و بحث و گفتگو، رعایت ادب در مباحثه با دیگران، شناخت توانایی‌های دیگران، توان بالا در هم‌زاد پنداری و شناخت خواسته‌ها و امیال دیگران، سازگاری سریع با چالش‌ها و موقعیت‌های جدید و... را در بر می‌گیرد، نمره بالا در این ملاک‌ها نمره فرد را در میزان هوش اجتماعی بالا می‌برد، در نتیجه‌ی آن افراد با استفاده از هر کدام از این قابلیت این توان را پیدا می‌کنند تا دست به هر کاری که می‌زنند، از اثر بخشی و کارایی بالایی برخوردار باشند. آنچنان که وجود رابطه‌ی خطی بین متغیر پیش‌بین با متغیرهای ملاک در این پژوهش این توان را نشان داد. از جمله مواردی که این تحقیق را با محدودیت‌هایی روبرو کرده در ذیل آورده شده است:

- محدود کردن ابزار جمع‌آوری اطلاعات به پرسشنامه و عدم استفاده از روش‌های دیگری مانند مصاحبه، مشاهده و ...؛
- محدود بودن جامعه آماری پژوهش به دانش‌آموزان هنرستان‌های شهر شیراز و عدم توانایی در تعمیم نتایج به سایر مقاطع تحصیلی؛

- بکارگیری روش همبستگی و عدم استفاده از سایر روش‌ها با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌گردد:
- به مسئولین امر مخصوصاً متولیان نظام تعلیم و تربیت در محیط‌های آموزشی اعم از مقاطع چندانگانه تحصیلی آموزش و پرورش یا تحصیلات دانشگاهی و تکمیلی پیشنهاد می‌شود که از فرصت‌ها و موقعیت‌ها برای پرورش و تقویت استعداد‌های ذاتی از جمله هوش افراد برنامه‌ریزی مناسب و منطقی داشته و در تمام موقعیت‌ها برای ظهور و بروز این توانمندا تلاش نمایند؛
- پیشنهاد می‌شود سازمان‌های مربوط به جوانان، آموزش‌های لازم را به خانواده‌ها در جهت رشد مهارت‌های کارآفرینی و خلاقیت دانش‌آموزان ارائه دهند؛
- پیشنهاد می‌شود که اقداماتی به منظور اصلاح و بازنگری در برنامه‌های آموزشی برای تقویت قابلیت‌های کارآفرینی دانش‌آموزان و دانشجویان صورت پذیرد. از آنجا که ویژگی ریسک‌پذیری آنها، به دلایل مختلف ضعیف است آموزش جرأت‌ورزی و ابراز خود برای تقویت این ویژگی ضروری است؛
- ایجاد انکوباتور (مرکز رشد) و آموزش قابلیت‌های کارآفرینی در برنامه درسی دوره‌های مختلف آموزشی به مسئولین توصیه می‌شود؛
- پیشنهاد می‌گردد به دانش‌نظری دانش‌آموزان و دانشجویان، مهارت‌های کسب و کار، توانایی کارآفرینی و خلاقیت هم‌افزای گردد تا آنها بتوانند در مواجهه با موقعیت‌های پیش‌بینی نشده بازار کار، عکس‌العمل مناسب نشان داده و سهم بیش‌تری از این تغییرات را نصیب خود و جامعه کنند.

References

Abedi, J. (1993). Creativity new procedures to measure it. **Psychological Research** , 10 (1 and 2) , pp. 1 -20 . in Persian

Ahmad Pur Dariani , M . (2011) . **Entrepreneurship (definitions , theories and models)**. Tehran: the campus . in Persian

Ahmadi, Gh,A and Verdi Alai , T. (2011). Understanding the importance of creativity in the educational system, **Journal Effective school**, fashion, No. VII , pp. 64-53 . in Persian

Akbari Hagheghat, E. (2011). **brrsy essential communication needs of social psychology Intelligence Branch Znjan.payan a graduate student** . Islamic Azad University of Tabriz. in Persian

Aqaahmady, G. , Halimi , S and Kyadlyry , L,. (2011) .**brrsy social intelligence relationship with the entrepreneurial skills of university students in Azad National Chalvs**. knfrans entrepreneurship and business management knowledge base , pp. 12-8 . in Persian

Baum, Robert, J and Barbara J. Bird.(2010). High level of Social Intelligence and Growth Entrepreneurs: Links to New Venture Growth. **Journal of organizational since**. Volume 21 Issue 2, March-April 2010, pp. 397-412.

Dowkaneh Fard , F. (2010). Evaluate the contribution of each of the variables in the prediction of intelligence, creativity and entrepreneurship Rood hen Azad university graduates. **Journal of Educational Management** , Summer 1391, Vol. 3 , No. 4 (Number 12) ; From page 29 to page 54. in Persian

Faizi, A , Mahbubi, T,. Zare H, & Mostafaei, A,. (2007). Tolerance of ambiguity with regard to cognitive intelligence entrepreneurship among students of Payam Noor University of West Azarbaijan. **Behavioral Sciences Research Journal** , Vol. I , No. 4 (row 25) .s33-28. in Persian

Gorkan Ahmetoglu, Franziska Leutner and Tomas Chamorro. (2011). Understanding the individual differences in Socialal intelligence and entrepreneurship. **Personality and Individual Differences**. Volume 51, Issue 8, December 2011, Pages 1028–1033.

Hosseini , A,S. (2009) .**mahyt creativity and rearing practices** , Mashhad , Razavi. in Persian

Jing Zhou, a, and Jennifer M. George.(2011). **Making employee creativity: The role of leader emotional intelligence**. The Leadership

Quarterly ,Volume, 14, Issues 4–5, August–October 2011, Pages 545–568.

Nasiri Valik Bani, F, S., Ahmadi, Gh, A., Soltan Abadi, P., (2013) study of social intelligence and its relationship with organizational citizenship behavior and creativity Bu-Ali Sina University . **Journal of Educational Leadership and Management** , Vol. VII , No. 4 , S110-91 . in Persian

Rasthchi, M. (2010). Vygotsky 's theory of psychological perspective and its relevance to the study of the theoretical foundations of teaching philosophy to children. **Institute for Humanities and the Frhngysal Studies** , No. I, pp , 20-3 .

Rezai, A. (2011). Tromso Social Intelligence Scale : Factor structure and reliability of the Persian version of the scale in the student population . **Journal of Modern Psychology**, Fifth Year, No. 20.s40-27. in Persian

Rezai, A. and Khalilzadeh , A. (2009). The relationship between social intelligence and job satisfaction of school administrators . **Journal of Science Education**, 2 , 7. 145-121 . in Persian

Saadatmand, M. (2008). **Evaluate the relationship between social intelligence and ability to absorb knowledge management in public high schools**. Master's thesis, University of Mashhad, Faculty of Education. in Persian

Sabbaghian, Z., AhmadPour, M , Azizi , M. (2005). **Study of student entrepreneurship** . Message Management , 13 and 14. pp 163-190. in Persian

Sabzi , N . (2012). A. **The pattern of personality and emotional intelligence**, self-efficacy , social and communication skills . Master's thesis , University of Shiraz . in Persian

Shams Niea. ,S, A, Ahmadi, E,A and Afshar , M . (2011). Examine the relationship between entrepreneurship and creativity of staff and the education level of science and technology park in Shiraz city. **Educational management innovation** (new ideas in education), Volume 6 , Number 4 (Series 24); From page 159 to page 173 . in Persian

Stephen J. Zaccaro, Janelle A. Gilbert,K and Michael D. Mumford.(2014). **Effective of social intelligence on Leadership leader effectiveness**. The Leadership Quarterly, Volume 2, Issue 4, Winter 2014, Pages 317-342

Sternberg, Robert J.(2012). intelligence as a basis for successful entrepreneur ship . **Journal of Business Venturing**. Volume 19, Issue 2, Pages 189–201,Cover image.

Taheri , A,M , Shayan Jahromi, A,. and Torabi, S . (2010). Analyze the relationship between corporate entrepreneurship and creativity in technical and professional organizations Traditional city . **New approach in Educational Management**, Volume 1, Number 4; From page 45 to page 61. in Persian

